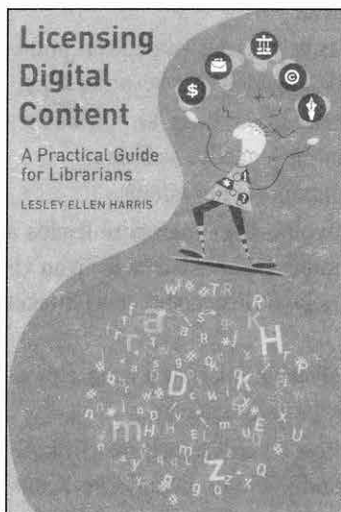

Az egyes könyvtárak illeszkedését az országos rendszerhez a következő struktúra alapján vázolná fel: a települési könyvtárak szolgálnak kiindulási pontként, segítenek az eligazodásban, a szakkönyvtárak professzionális szolgáltatásokkal állnak a hozzájuk fordulók rendelkezésére, a vállalati könyvtárak pedig speciális feladatokat látnak el. A nemzeti könyvtár mindezek mellett – mint már korábban is említettük – koordinációs feladatokat látna el, illetve másodlagos forrástájékoztató eszközöket bocsátana a használók és a könyvtárugy rendelkezésére.

A könyv legfőbb erénye, hogy teoretikus alapokon egy komplex cselekvési modellt állít fel, amelyen keresztül – a szerző szerint – megvalósítható hazánkban az üzleti információszolgáltatás kiemelt könyvtári fejlesztése. A modell elfogadása, módosítása vagy elvetése a gyakorló könyvtári szakemberek hatáskörébe tartozik. Kiszl Péter könyvével megtette az első lépést: feldobta a labdát, rajtunk múlik, hogy elütjük-e.

Tóth Máté

HARRIS, Lesley Ellen
Licensing digital content : a practical guide for librarians / Lesley Ellen Harris. – Chicago ; London : American Library Association, 22., 137 p.
ISBN 0-8389-0815-2

Digitális tartalmak licenelési kérdései

Kell-e írásos megállapodás a digitális tartalom licenceinek vásárlásakor? Ki a licenc alapján használt tartalom jogos használója? Mi történik, ha a könyvtárunknak kínált licenc feltételei nem változtathatók? Megengedi-e a licenc az elektronikus archiválást? Ilyen és hasonló, gyakran ismétlődő kérdések (GYIK) merülnek fel a jogász és szerzői jogi szakértő szerző által vezetett szemináriumokon. A könyv célja, hogy a könyvtárosokkal megismeresse a licenelés alapjait.

Digitális licencek vásárlása derült égből villámcsapásként érte a könyvtárosokat, ugyanakkor ma már sok könyvtárban főállású munkavégzést követel meg. Idehaza erről talán még nem beszélhetünk, hiszen az Oktatási Minisztérium EISZ szolgáltatása, vagy a Nemzeti Kulturális Minisztérium EBSCO licence eredményeként létrejött országos licencek csak szolgáltatást jelentenek a könyvtáraknak, licenelési feladatot nem. Persze, vannak ezeken kívül is konzorciumok, tehát nem mondhatjuk azt sem, hogy valamiféle kuriózumot jelentene elektroniki-

kus licencek vásárlása. Igaz, még nehéz megmondani, a *licencelés* szó megfelelő terminus-e.

A recenzensnek be kell vallania, nem tudja, idehaza hány könyvtárosnak kell a fenti kérdések valamelyikére válaszolnia, és ha igen, akkor melyik kérdésre, de azt szinte biztosra vehetjük, hogy a jogos használatra vonatkozó kérdéssel sokan találkoztak. Ha más okból nem is, az országos licencek kapcsán valószínűleg. Megjósolhatjuk azt is, hogy egyre többünknek kell majd ilyen és hasonló kérdésekre választ adnia. Talán még azon is érdemes volna elgondolkoznunk, hogy nem érdemelne-e meg egy magyar fordítást.

Akárhogyan legyen is, sokunk figyelmére érdemes ez a könyv, amellyel kapcsolatban szinte minden ajánlás érthetőségét emeli ki. A hátsó borítón láthatjuk, hogy az ajánlók között olyan neves szakember is van, mint *Ann Okerson*, aki a licenceléssel foglalkozó elektronikus vitafórum, a Liblicense-L moderátora.

Ahogy arra a szerző is felhívja a figyelmünket, a licencelés globális jelenség, tehát a könyv nem csak az amerikai könyvtárosoknak szól, amit többek között az egyik függelék is jól mutat. Ebben ugyanis a licencelés információforrásai (weboldalak, mintalicensek stb.) között nemcsak a Yale Egyetem Könyvtára által működtetett Liblicense (<http://www.library.yale.edu/~llicense/>), hanem az IFLA, az EBLIDA, a Brit NESLI is szerepel.

A könyv gyakorlati kézikönyv, ezért számos esettanulmány, tipp-lista és ellenőrző lista szerepel benne.

Az első fejezetet máris megelőzi egy ilyen oldal, amelyen gyorsan áttekinthető tanácsokat kapunk a licencelés megkezdéséhez. Nézzük, mit tegyünk:

1. Kerüljük a szóbeli licenceket;
2. Ismerjük és értsük, milyen kötelezettségeket vállalunk;
3. Minden kérdéssel foglalkozunk akkor is, ha azok egyike-másika esetleg „elíjeshetői” tárgyalópartnerünket;

4. Kerüljük a jogi nyelvezet használatát;
5. Ne használjunk terminus technicusokat;
6. Legyünk kreatívak, türelmesek és rugalmasak;
7. Tudjuk, mikor kell felállnunk.

Az első fejezet fontos része a „nem tárgyalható” (nonnegotiable) licencekről szól. Ilyen licencet léptetünk érvénybe például egy-egy szoftver csomagolásának felbontásával. A tárgyalásokról szóló, hatodik fejezetben ismét előkerül ez a kérdés, ami azt mutatja, hogy a szerző némileg koncentrikus körökben mozog egyes kérdések tárgyalásakor, ami egyrészt a gyakorlati irányultság eredménye, másrészt igen hasznos és a kézikönyv-jelleget erősíti. Mindenesetre kétszer is olvashatjuk, hogy nem minden licenc tartozik (nem tárgyalható ” körbe, még ha annak látszik is, ezért ezekről is tárgyalnunk kell.

Ugyancsak kiemelésre kívánczik ebből a fejezetből az az öt pont, amelyek alapján kiválaszthatjuk a licencelésre érdemes termékeket. Ezek a következők:

- 1, Könnyű hozzáférés;
- 2, Egyszeri tárgyalás és vásárlás (ne kelljen pótlagosan fizetnünk, engedélyeket kérnünk stb.);
- 3, Annak pontos definiálása, hogy ki, hol mit tehet és mi nincsen megengedve számára;
- 4, A licenc lejártá után is élő hozzáférés;
- 5, Annak tisztázott volta, hogy mennyire felelős a könyvtár olvasóinak esetleges bármely olyan viselkedéséért, amely a licencben rögzítettek sérti.

Ebben a fejezetben olvashatunk még a licencelés elveiről és a modell-licencek hasznáról.

Jó, ha elkerüljük a licenc kérdéseinek misztifikálását. Erről szól a második fejezet, de a licencek sokszor alig érthető tűnő nyelvezetét világosabbá tenni hivatott harmadik fejezet is. Az utóbbihoz kapcsolódik az egyik, a licencelés terminus technicusait röviden definiáló szöszedet is. (Ne felejtjük el, hogy a licencek többnyire angol nyelvűek.) (A tárgymutatót nem számítva, a függelékek sorában ez a szöszedet, valamint az információforrások ko-

rábban említett listája az, ami számunkra fontos lehet.)

A mítoszokhoz visszatérve láthatjuk, hogy a szerző listát kínál a licenclés kulcskérdéseiről, még hozzá a következő csoportosításban:

- ☉ a termékkel kapcsolatos problémák,
- ☉ a felhasználókhöz kapcsolódó problémák,
- ☉ a(z adott) könyvtárhoz kapcsolódó problémák,
- ☉ a licenchez kapcsolódó problémák,
- ☉ adminisztratív kérdések.

A kulcskérdések tisztázása a tárgyalások előkészítésének első lépéséhez, a szükségletek felméréséhez tartozik. A második és harmadik lépés leírása jóval rövidebb. A második lépés lényege a következő felszólításban foglalható össze: Nézzük meg, mit kínálnak nekünk! A harmadik lépés maga a tárgyalás.

A szerző felteszi a következő kérdést is: Kell-e az Ön könyvtárának licenclési politika? A válasz persze igen. A licenccel vásárlásával kapcsolatos elvek (megint csak három lépésre bontott) folyamatát vázolja ez a rész.

A licenclésnek vannak globális kérdései, amelyekről szintén ebben a fejezetben kapunk áttekintést. A mitikus kód elosztatásának fontos része emellett a licencléssel kapcsolatos tévhitek tisztázása. Engedjessék meg e sorok írójának, hogy a tizenkét ezzel kapcsolatos pontból csupán csak egyet említsen: *A tartalom tulajdonosa mindig meghatározza a felhasználó fogalmát.* Egy egyetemi könyvtár esetében kérdés, hogy felhasználó-e a nagyközönség, vagy csak a beiratkozott olvasókra, netán kizárólag az oktatókra és hallgatókra korlátozódik a *felhasználó* terminus.

A nyelvezettel foglalkozó, már említett harmadik fejezetet a licenccel legfontosabb lehetséges részeinek, alkotóelemeinek, záradékainak szentelt fejezet követi. Aligha szorul magyarázatra, mennyire fontos ez az áttekintés és az itt található tippek, még akkor is, ha (ahogy erre a szerző is felhívja figyelmünket) a licenccel nagyon különbözőek lehetnek. Érthető módon különös részletességgel foglalkozik ez a fejezet az árképzési modellek kérdéseivel. Szorosan kapcsolódik az előzőekhez az általános jellegű, más szerződésekben is megtalálható kitételekkel foglalkozó ötödik fejezet. Ezekre is nagy figyelmet kell ugyanis fordítanunk.

A hatodik fejezetről már futólag volt szó. Célja, hogy a tárgyalásokkal kapcsolatos szorongásainkat legyőzzük segítségével. A ki, kit győz le mentalitás helyett, inkább a kölcsönös előnyök keresése kell, hogy domináljon. Fenyegetőzéssel nem sokra megyünk, de tudnunk kell, hogy mindig találhatunk a tárgyalás tárgyát képező termékhez hasonlót. A tárgyalások sikeres lebonyolításához ismét több (ezúttal viszonylag hosszú) tipp-listát kapunk. A hetedik fejezet kérdések és válaszok formájában (GYIK) dolgozza fel a licenclés problémáit. Ez, a pedagógia nyelvén fogalmazva, egyfajta ismeretbővítő ismétlés is. Ennek a fejezetnek a zárásaként figyelmeztet bennünket a szerző, hogy az időről időre ismétlődő tárgyalásokon újra és újra felmerülnek olyan kérdések, amelyek a mi sajátos helyzetünkre, körülményeinkre jellemzőek. Érdemes ezeket észben tartanunk, feljegyeznünk a következő tárgyalásokra. Az utolsó, nyolcadik fejezet főként összegzés, a legfontosabb tudnivalók megismétlése. Címe cselekvésre biztat: *Menj és vásárolj licenccel!*

Koltay Tibor